

DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

8. maj 2003 *

I sag C-171/01,

angående en anmodning, som Verfassungsgerichtshof (Østrig) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den sag, der for denne ret er anlagt af

Wählergruppe »Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG«,

procesdeltagere:

Bundesminister für Wirtschaft und Arbeit,

Kammer für Arbeiter und Angestellte für Vorarlberg,

Wählergruppe »Vorarlberger Arbeiter- und Angestelltenbund (ÖAAB) — AK-Präsident Josef Fink«,

Wählergruppe »FSG — Walter Gelbmann — mit euch ins nächste Jahrtausend/ Liste 2«,

Wählergruppe »Freiheitliche und parteifreie Arbeitnehmer Vorarlberg — FPÖ«,

* Processprog: tysk.

Wählergruppe »Gewerkschaftlicher Linksblock«

og

Wählergruppe »NBZ — Neue Bewegung für die Zukunft«,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 om udvikling af associeringen, som det associeringsråd, der er oprettet ved aftalen om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Tyrkiet, traf den 19. september 1980,

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.-P. Puissochet, og dommerne R. Schintgen (refererende dommer), V. Skouris, F. Macken og J.N. Cunha Rodrigues,

generaladvokat: F.G. Jacobs

justitssekretær: ekspeditionssekretær M.-F. Contet,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Wählergruppe »Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG« ved Rechtsanwalt W.L. Weh

— Kammer für Arbeiter und Angestellte für Vorarlberg ved Rechtsanwalt W.-G. Schärf

- den østrigske regering ved H. Dossi, som befuldmægtiget
- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved J. Sack og H. Kreppel, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 24. oktober 2002 er afgivet mundtlige indlæg af Wählergruppe »Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG«, af Kammer für Arbeiter und Angestellte für Vorarlberg og af Kommissionen,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 12. december 2002,

afsagt følgende

Dom

- ¹ Ved kendelse af 2. marts 2001, indgået til Domstolen den 19. april 2001, har Verfassungsgerichtshof i medfør af artikel 234 EF forelagt to præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 10, stk. 1, i associeringsrådets

afgørelse nr. 1/80 af 19. september 1980 om udvikling af associeringen (herefter »afgørelse nr. 1/80«). Associeringsrådet blev oprettet ved aftalen om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Tyrkiet, som blev undertegnet den 12. september 1963 i Ankara dels af Republiken Tyrkiet, dels af EØF's medlemsstater og Fællesskabet, og som blev indgået, godkendt og bekræftet på Fællesskabets vegne ved Rådets afgørelse 64/732/EØF af 23. december 1963 (*Samling af Aftaler Indgået af De Europæiske Fællesskaber*, bind 3, s. 541, herefter »associeringsaftalen«).

- 2 Disse spørgsmål er blevet rejst inden for rammerne af en sag, som vælgergruppen »Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grüne GewerkschafterInnen/UG« (herefter »Wählergruppe Gemeinsam«) har anlagt ved Verfassungsgerichtshof med påstand om annullation af valget til plenarforsamlingen i Arbeiterkammer für Vorarlberg (Østrig), der blev afholdt mellem den 6. og den 23. april 1999.

De relevante retsregler

Associeringen EØF-Tyrkiet

- 3 I henhold til associeringsaftalens artikel 2, stk. 1, har denne til formål at fremme en stadig og afbalanceret styrkelse af de økonomiske og handelsmæssige forbindelser mellem parterne, herunder på arbejdskraftens område, ved gradvis at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed (artikel 12) samt ved at ophæve de restriktioner, som begrænser etableringsfriheden (artikel 13) og den frie

udveksling af tjenesteydelser (artikel 14), med henblik på at forbedre det tyrkiske folks levestandard og senere at lette Tyrkiets optagelse i Fællesskabet (fjerde betragtning i præamblen og artikel 28).

- 4 I dette øjemed omfatter associeringsaftalen en indledende fase, hvor Republikken Tyrkiet med støtte fra Fællesskabet skal styrke sin økonomi (artikel 3), en overgangsperiode, hvorunder der skal ske en gradvis oprettelse af en toldunion og en tilnærmelse af de økonomiske politikker (artikel 4) og en afsluttende fase, som bygger på toldunionen og indebærer styrkelse af samordningen af de kontraherende parter økonomiske politik (artikel 5).

- 5 Associeringsaftalens artikel 6 har følgende ordlyd:

»For at sikre gennemførelsen og den gradvise udvikling af associeringsordningen mødes de kontraherende parter i et associeringsråd, som handler inden for grænserne af de beføjelser, som er blevet det tillagt ved aftalen.«

- 6 Associeringsaftalens artikel 8, der er indeholdt i afsnit II, som har overskriften »Iværksættelse af overgangsperioden«, bestemmer:

»Til virkeliggørelse af de i artikel 4 fastsatte mål bestemmer associeringsrådet, inden overgangsperiodens begyndelse og i overensstemmelse med den i artikel 1 i den midlertidige protokol fastsatte fremgangsmåde, betingelserne, formerne og

tempoet for iværksættelsen af egnede foranstaltninger inden for de områder, der er omhandlet i traktaten om oprettelse af Fællesskabet, og som skal tages i betragtning, særligt de i denne del anførte, såvel som enhver beskyttelsesklausul, som måtte vise sig påkrævet.«

- 7 Associeringsaftalens artikel 9, der også er indeholdt i afsnit II, bestemmer følgende:

»De kontraherende parter erkender, at inden for denne aftales anvendelsesområde og med forbehold af de særlige bestemmelser, som kan indføres i medfør af artikel 8, er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt i henhold til det i artikel 7 i traktaten om oprettelse af Fællesskabet anførte princip.«

- 8 I associeringsaftalens artikel 12, der ligeledes findes i dennes afsnit II, kapitel 3, under overskriften »Andre bestemmelser af økonomisk art«, foreskrives:

»De kontraherende parter enes om, på grundlag af artikel 48, 49 og 50 i traktaten om oprettelse af Fællesskabet, gradvist indbyrdes at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed.«

- 9 Associeringsaftalens artikel 22, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Til virkeliggørelse af de i aftalen fastlagte mål og i de tilfælde, den øpregner, er associeringsrådet beslutningsdygtigt. Hver af de to kontraherende parter er forpligtet til at træffe sådanne foranstaltninger, som gennemførelsen af de trufne afgørelser nødvendiggør [...]«

- 10 Den tillægsprotokol, der blev undertegnet den 23. november 1970 i Bruxelles og indgået, godkendt og bekræftet på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning (EØF) nr. 2760/72 af 19. december 1972 (*Samling af Aftaler Indgået af De Europæiske Fællesskaber*, bind 3, s. 581, herefter »protokollen«), fastsætter ifølge artikel 1 vilkårene, retningslinjerne og tempoet for gennemførelse af den overgangsperiode, der er omhandlet i aftalens artikel 4. Protokollen udgør ifølge sin artikel 62 en integrerende del af aftalen.
- 11 Tillægsprotokollen indeholder et afsnit II, der har overskriften »Bevægelighed for personer og tjenesteydelser«, hvis kapitel I vedrører »Arbejdskraften«.
- 12 Tillægsprotokollens artikel 36, der er en del af kapitel I, bestemmer, at arbejdskraftens frie bevægelighed mellem Fællesskabets medlemsstater og Tyrkiet vil blive gradvist gennemført i overensstemmelse med de i associeringsaftalens artikel 12 anførte principper mellem afslutningen af det tolvte og toogtyvende år for aftalens ikrafttræden og bestemmer, at associeringsrådet træffer beslutning om de nødvendige retningslinjer med henblik herpå.
- 13 Tillægsprotokollens artikel 37, der ligeledes findes i afsnit II, kapitel I, har følgende ordlyd:

»Hver medlemsstat opretter for arbejdstagere af tyrkisk nationalitet, som er beskæftiget i Fællesskabet, en ordning, hvorunder der ikke finder nogen i nationalitet begrundet forskelsbehandling sted i forhold til arbejdstagere, som er statsborgere i andre af Fællesskabets medlemsstater, for så vidt angår arbejds-vilkår og aflønning.«

14 Den 19. september 1980 vedtog det associeringsråd, der blev oprettet ved associeringsaftalen, og som består dels af medlemmer af medlemsstaternes regeringer, af Rådet og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, dels af medlemmer af den tyrkiske regering, afgørelse nr. 1/80.

15 Artikel 6 i afgørelse nr. 1/80 er indeholdt i dens kapitel II med overskriften »Bestemmelser på det sociale område«, afsnit 1, der vedrører »Beskæftigelsesforhold og arbejdskraftens frie bevægelighed«. Artikel 6, stk. 1, er affattet således:

»Med forbehold af artikel 7 vedrørende familiemedlemmers fri adgang til beskæftigelse har tyrkiske arbejdstagere med tilknytning til det lovlige arbejdsmarked i en bestemt medlemsstat:

— efter at have haft lovlig beskæftigelse i et år ret til fornyelse af deres arbejdstilladelser i denne medlemsstat hos samme arbejdsgiver, såfremt der er beskæftigelse

— efter at have haft lovlig beskæftigelse i tre år ret til i denne medlemsstat med forbehold af den fortrinsstilling, som arbejdstagere fra Fællesskabets medlemsstater har, at modtage tilbud om anden beskæftigelse hos en arbejdsgiver efter eget valg, såfremt dette tilbud er afgivet under normale vilkår og er registreret ved den pågældende medlemsstats arbejdsmarkedsmyndigheder

- efter at have haft lovlig beskæftigelse i fire år i den pågældende medlemsstat fri adgang til enhver form for lønnet arbejde efter eget valg.«

- 16 Artikel 10, stk. 1, som er indeholdt i afgørelsens kapitel II, afsnit 1, bestemmer følgende:

»Fællesskabets medlemsstater opretter for tyrkiske arbejdstagere med tilknytning til deres lovlige arbejdsmarked en ordning, hvorunder der ikke finder nogen i nationalitet begrundet forskelsbehandling sted i forhold til Fællesskabets arbejdstagere for så vidt angår aflønning og de øvrige arbejdsvilkår.«

De øvrige relevante fællesskabsretlige bestemmelser

- 17 EF-traktatens artikel 6, stk. 1 (efter ændring nu artikel 12, stk. 1, EF), bestemmer:

»Inden for denne traktats anvendelsesområde [...] er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt.«

18 Det bestemmes i EF-traktatens artikel 48 (efter ændring nu artikel 39 EF):

»1. Arbejdskraftens frie bevægelighed sikres inden for Fællesskabet.

2. Den forudsætter afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling af medlemsstaternes arbejdstagere, for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår.

[...]

4. Bestemmelserne i denne artikel gælder ikke for ansættelser i den offentlige administration.«

19 Første betragtning til Rådets forordning (EØF) nr. 1612/68 af 15. oktober 1968 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet (EFT 1968 II, s. 467), som ændret ved Rådets forordning (EØF) nr. 2434/92 af 27. juli 1992 (EFT L 245, s. 1, herefter »forordning nr. 1612/68«), er affattet således:

»Arbejdskraftens frie bevægelighed skal være gennemført inden for Fællesskabet senest ved overgangsperiodens udløb; dette indebærer afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling mellem medlemsstaternes arbejds-

tagere for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår samt ret for disse arbejdstagere til — med forbehold af de begrænsninger, der retfærdiggøres af hensynet til den offentlige orden, sikkerhed og sundhed — frit at skifte opholdssted inden for Fællesskabet med henblik på at have lønnet beskæftigelse.«

- 20 Artikel 7 og 8 i forordning nr. 1612/68 findes i forordningens første del, der omhandler »Beskæftigelsen og arbejdstagerens familie«, i afsnit II, der har overskriften »Udøvelse af beskæftigelse og ligestilling«.

- 21 Forordningens artikel 7 bestemmer:

»1. En arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat, må ikke på grund af sin nationalitet behandles anderledes på de øvrige medlemsstaters område end indenlandske arbejdstagere med hensyn til beskæftigelses- og arbejdsvilkår, navnlig for så vidt angår aflønning, afskedigelse og, i tilfælde af arbejdsløshed, genoptagelse af beskæftigelse i faget eller genansættelse.

2. Arbejdstageren nyder samme sociale og skattemæssige fordele som indenlandske arbejdstagere.

[...]

4. Enhver bestemmelse i kollektive eller individuelle overenskomster eller andre kollektive aftaler om adgang til beskæftigelse, aflønning og alle andre arbejds- og

afskedigelsesvilkår er retligt ugyldig, hvis den fastsætter eller tillader diskriminerende betingelser for arbejdstagere, der er statsborgere i andre medlemsstater.«

- 22 Artikel 8 i forordning nr. 1612/68 har følgende ordlyd:

»En arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat og er beskæftiget på en anden medlemsstats område, har ret til ligestilling med hensyn til medlemskab af fagforeninger og udøvelse af fagforeningsrettigheder, herunder valget samt adgang til administrative eller ledende stillinger i en fagforening; han kan udelukkes fra deltagelse i administration af offentligretlige organer og fra udførelse af offentligretlige hverv. Han er endvidere valgbar til organer, der repræsenterer arbejdstagerne i virksomhederne.

Disse bestemmelser berører ikke de ved lovgivning fastsatte bestemmelser, som i visse medlemsstater giver arbejdstagere fra andre medlemsstater mere omfattende rettigheder.«

De nationale retsforskrifter

- 23 Ifølge § 1 i den østrigske Arbeiterkammergesetz (BGBl. 1991/626, som affattet ved BGBl. I 1998/166, lov om arbejdstagerrepræsentation, herefter »AKG«) skal Kammern für Arbeiter und Angestellte (herefter »Arbeiterkammern«) og Bundeskammer für Arbeiter und Angestellte (herefter »Bundesarbeitskammer«) varetage og fremme mandlige og kvindelige arbejdstageres sociale, økonomiske, erhvervsmæssige og kulturelle interesser.

- 24 Ifølge AKG's § 3 er Arbeiterkammern og Bundesarbeitskammer offentligretlige organer. Arbeiterkammern danner tilsammen Bundesarbeitskammer. Hvert Arbeiterkammers stedlige kompetence omfatter et Bundesland (delstat), og Bundesarbeitskammer har kompetence på hele forbundsstatens område.
- 25 Ifølge AKG's §§ 4-7 påhviler det Arbeiterkammern inden for deres selvstændige kompetenceområde, dvs. det område, hvor de ikke er underlagt anvisninger fra statslige institutioner, men alene disse institutioners tilsyn (AKG's § 91):
- at træffe alle nødvendige foranstaltninger til sikring af arbejdstagernes interesser, herunder arbejdsløse arbejdstageres og pensionisters interesser, og navnlig at udpege repræsentanter til visse organisationer eller sammenlutninger (AKG's § 4)
 - at føre kontrol med arbejdsvilkårene (AKG's § 5)
 - at samarbejde med frivillige faglige organisationer, der har kompetence til at indgå kollektive overenskomster, og med virksomhedernes interesseorganisationer (AKG's § 6)
 - at rådgive arbejdstagere, der er tilknyttet det pågældende Arbeiterkammer i arbejds- og socialretlige spørgsmål, og at yde arbejdstagerne retshjælp navnlig ved at repræsentere dem i arbejds- og socialretlige sager (AKG's § 7).

- 26 Det påhviler endvidere Arbeiterkammern — som lovbestemte interesseorganisationer for arbejdstagerne — at påvirke udarbejdelsen af den lovgivning, de regulerer arbejdsvilkårene, og hertil har de beføjelse til at indgå kollektive overenskomster. Ifølge den forelæggende ret er der imidlertid tale om en subsidiær beføjelse, der ikke anvendes i praksis.
- 27 Inden for rammerne af den kompetence, de har fået overført, skal Arbeiterkammern — idet de er forpligtet til at følge de bindende anvisninger, som de modtager fra de statslige institutioner — udføre de statslige opgaver, som de er blevet pålagt ved lov (AKG's § 8). Ifølge den forelæggende ret findes der imidlertid — bortset fra § 74, stk. 5, 6 og 12-14 i Arbeitsverfassungsgesetz (BGBl. 1974/22, som affattet ved BGBl. I 1998/69), hvorved Arbeiterkammern er blevet pålagt nogle opgaver vedrørende Betriebsratsfonde — ingen relevante lovbestemmelser af denne art.
- 28 Samtlige arbejdstagere er principielt medlemmer af et Arbeiterkammer (AKG's § 10).
- 29 Ifølge AKG's § 17 er enhver arbejdstager, der er tilknyttet et Arbeiterkammer, forpligtet til at betale Arbeiterkammerbidrag.
- 30 Et Arbeiterkammers organer omfatter bl.a. plenarforsamlingen (AKG's § 46). Plenarforsamlingen vælges — for en funktionsperiode på fem år (AKG's § 18, stk. 1) — af de stemmeberettigede arbejdstagere ved lige, direkte og hemmelige valg i henhold til principperne for forholdstalsvalg (AKG's § 19). Ifølge AKG's § 20, stk. 1, er alle arbejdstagere, der pr. skæringsdagen er tilsluttet et Arbeiterkammer, stemmeberettigede.

31 For så vidt angår valgbarhed bestemmer AKG's § 21:

»Enhver arbejdstager, der pr. skæringsdagen er tilsluttet et Arbeiterkammer, er valgbar, såfremt den pågældende

1. er fyldt 19 år, og

2. inden for de seneste fem år har haft beskæftigelse i Østrig i mindst to år i et arbejds- eller beskæftigelsesforhold, der giver ret til medlemskab af et Arbeiterkammer, og

3. er valgbar til Nationalrådet, når bortses fra alderskravet.«

32 Artikel 26, stk. 4, i Bundesverfassungsgesetz (den østrigske forbundsforfatning) har følgende ordlyd:

»Alle mænd og kvinder, der er østrigske statsborgere på skæringsdagen, og som er fyldt 19 år før den første januar i valgåret, er valgbare.«

- 33 Ifølge AKG's § 37, stk. 1, skal forslag til kandidatlister (grupperinger, der lader sig opstille) indgives skriftligt til hovedvalgkommissionen inden for den fastsatte frist. I henhold til bestemmelsens stk. 3 påhviler det hovedvalgkommissionen at gennemgå de indkomne kandidatlister og slette kandidater, der ikke er valgbare, fra valglisterne.
- 34 I medfør af AKG's § 42 kan hver af de valggrupperinger, der har stillet kandidatlister, over for arbejds- og socialministeren rejse indsigelse mod valgets gyldighed inden 14 dage efter offentliggørelse af valgresultatet, begrundet i at valgproceduren ikke er blevet fulgt. Indsigelsen skal tages til følge, når bestemmelser vedrørende valgproceduren er blevet tilsidesat, og dette kan have haft indflydelse på valgresultatet. Når vedkommende minister tager indsigelsen til følge, skal der inden for de tre efterfølgende måneder fastsættes en ny valgdato.

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 35 Det fremgår af sagsakterne i hovedsagen, at bl.a. Wählergruppe Gemeinsam havde indgivet en kandidatliste ved valget til plenarforsamlingen i Arbeiterkammer für Vorarlberg, der blev afholdt i april 1999.
- 36 Resultatet af valget var som følger:

ÖAAB:

43 delegerede

FSG:

11 delegerede

Freiheitliche und parteifreie Arbeitnehmer: 9 delegerede

Wählergruppe Gemeinsam: 2 delegerede

Gewerkschaftlicher Linksblock: 0 delegerede

NBZ: 5 delegerede.

³⁷ Den kandidatliste, som Wählergruppe »Gemeinsam« havde indgivet, omfattede oprindeligt 26 kandidater, herunder fem tyrkiske statsborgere, og det er ubestridt, at de pågældende opfyldte betingelserne i artikel 6, stk. 1, tredje led, i afgørelse nr. 1/80, og at de var i besiddelse af en »Befreiungsschein« (attest, hvorved de pågældende fritages for at være omfattet af de nationale forskrifter om udlændinges beskæftigelse) i medfør af § 4c i Ausländerbeschäftigungsgesetz (lov om udlændinges beskæftigelse).

³⁸ Det er ligeledes ubestridt, at disse fem tyrkiske kandidater opfyldte alle de valgbarebetingelser, der er fastsat i national lovgivning, bortset fra betingelsen om, at de skulle være østrigske statsborgere.

³⁹ Den 8. februar 1999 traf hovedvalgkommissionen afgørelse om, at de fem tyrkiske statsborgere skulle slettes af Wählergruppe Gemeinsams kandidatliste, da de ikke var østrigske statsborgere og dermed ikke var valgbare.

- 40 Ved skrivelse af 5. maj 1999 rejste Wählergruppe Gemeinsam i medfør af AKG's § 42, stk. 1, indsigelse mod valgets gyldighed, idet man henviste til, at valgproceduren var retsstridig, og denne retsstridighed havde haft afgørende indflydelse på valgresultatet. Sletningen af de fem tyrkiske statsborgere fra listen indebar ifølge vælgergruppen, at hovedvalgkommissionen havde tilsidesat umiddelbart anvendelig, konkret fællesskabsret, nemlig forbuddet mod forskelsbehandling i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80.
- 41 Ved afgørelse af 19. november 1999 afviste vedkommende forbundsminister indsigelsen.
- 42 Ministeren medgav ganske vist, at det af forbuddet mod forskelsbehandling i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 kan udledes, at også tyrkiske arbejdstagere er valgbare til plenarforsamlingen i et Arbeiterkammer. Som følge af fællesskabsrettens forrang burde national ret derfor ikke have fundet anvendelse. Den retsstridighed, der bestod i at slette de fem tyrkiske statsborgere fra Wählergruppe Gemeinsams kandidatliste, kunne imidlertid ikke øve indflydelse på valgresultatet, idet den enkelte kandidats person ved valget til plenarforsamlingen i et Arbeiterkammer, der har form af et ikke personligt listevalg, er af ringe betydning for vælgerens beslutning, hvorimod valggrupperingens politiske orientering som sådan er væsentlig.
- 43 Wählergruppe Gemeinsam indbragte herefter sagen for Verfassungsgerichtshof med påstand om, at det fastslås, at hovedvalgkommissionens afgørelse af 8. februar 1999 er ulovlig, og følgelig skal annulleres, for så vidt som de

omhandlede fem tyrkiske kandidater var blevet slettet af den liste, de havde indgivet, med den begrundelse, at de ikke var valgbare i henhold til østrigsk lovgivning. Wählergruppe Gemeinsam har endvidere påstået valgproceduren kendt ulovlig og annulleret i det hele samt at det anordnes, at der skal afholdes nye valg.

- 44 I forbindelse med behandlingen af sagen ønsker Verfassungsgerichtshof afklaret, om den østrigske lovgivning, der finder anvendelse, er forenelig med fællesskabsretten.
- 45 Det bør afklares, om en national retsforskrift som AKG's § 21, stk. 3, der afskærer bl.a. vandrende arbejdstagere med tyrkisk statsborgerskab, der er tilknyttet det lovlige arbejdsmarked i værtsmedlemsstaten, fra at opnå valg til plenarforsamlingen i et Arbeiterkammer, er i strid med artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80, navnlig henset til begrebet »de øvrige arbejdsvilkår« i denne bestemmelses forstand.
- 46 I denne sammenhæng følger det af traktatens artikel 48 og artikel 8, stk. 1, i forordning nr. 1612/68 samt af dom af 4. juli 1991, ASTI (sag C-213/90, Sml. I, s. 3507, herefter »ASTI I«-dommen), og af 18. maj 1994, Kommissionen mod Luxembourg (sag C-118/92, Sml. I, s. 1891, herefter »ASTI II«-dommen), at arbejdstagere, der er statsborgere i en anden medlemsstat, er valgbare ved valg til plenarforsamlingen i et østrigsk Arbeiterkammer.
- 47 Samtlige kriterier, som Domstolen i ASTI I- og ASTI II-dommene anså for relevante med hensyn til de faglige interesseorganisationer i Luxembourg, dvs. at organisationen var oprettet ved lov, at medlemskab var obligatorisk for samtlige

arbejdstagere inden for det pågældende erhverv, at deres generelle formål var at repræsentere medlemmernes interesser, at de havde kompetence til at stille forslag over for og blive hørt af regering og parlament, samt at der var bidragspligt for medlemmerne, synes at være opfyldt, for så vidt angår de østrigske Arbeiterkammern.

- 48 Med henblik på at afgøre, om det er muligt at overføre denne fortolkning på tyrkiske arbejdstagere, må der tages stilling til, om begrebet »de øvrige arbejdsvilkår« i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 omfatter valget til lovbestemte interesseorganisationer for arbejdstagere.
- 49 I denne forbindelse har den forelæggende ret anført, at en vid fortolkning af begrebet har støtte i dom af 6. juni 1995, Bozkurt (sag C-434/93, Sml. I, s. 1475), og af 13. juli 1995, Meyers (sag C-116/94, Sml. I, s. 2131).
- 50 Den modsatte konklusion kan derimod følge af den omstændighed, at det for så vidt angår den ret, der følger af associeringen EØF-Tyrkiet — til forskel fra den konkrete udformning, som begrebet »arbejdsvilkår« i traktatens artikel 48, stk. 2, har fået, bl.a. i artikel 8 i forordning nr. 1612/68 — ikke udtrykkeligt er fastsat, at begrebet skal udformes konkret.
- 51 For det tilfælde, at artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 er til hinder for nationale retsforordninger, hvorefter arbejdstagere, der ikke er østrigske statsborgere, ikke er valgbare til plenarforsamlingen i et Arbeiterkammer, er det af betydning at få fastslået, om bestemmelsen fremstår som så ubetinget og tilstrækkeligt præcis, at den kan være umiddelbart anvendelig, således at den er til hinder for anvendelsen af en bestemmelse i national ret, der er uforenelig med den.

- 52 Da Verfassungsgerichtshof under disse omstændigheder fandt, at en fortolkning af fællesskabsretten var nødvendig for at afgøre tvisten, har den udsat sagen og forelagt Domstolen følgende spørgsmål:

- »1) Skal artikel 10, stk. 1, i associeringsrådets afgørelse nr. 1/80 [...] fortolkes således, at den er til hinder for en bestemmelse i en medlemsstats retsforskrifter, hvorefter tyrkiske arbejdstagere ikke er valgbare til et Arbeiterkammers plenarforsamling?
- 2) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende: Er artikel 10, stk. 1, i associeringsrådets afgørelse nr. 1/80 [...] umiddelbart anvendelig fællesskabsret?»

De præjudicielle spørgsmål

- 53 For at give en formålstjenlig besvarelse af spørgsmålet om, hvorvidt en bestemmelse i en aftale, der er indgået mellem Fællesskabet og et tredjeland, der indeholder et forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, er til hinder for, at en medlemsstat afviser at indrømme en statsborger i det berørte tredjeland en fordel inden for rammerne af denne aftale alene med den begrundelse, at den pågældende er statsborger i dette tredjeland, skal det først undersøges, om den omhandlede bestemmelse skaber umiddelbare rettigheder for en borger, som vedkommende kan påberåbe sig for en medlemsstats domstole, og i bekræftende fald må rækkevidden af det forbud mod forskelsbehandling, der er fastsat i bestemmelsen, derefter fastlægges (jf. i denne retning dom af 31.1.1991, sag C-18/90, Kziber, Sml. I, s. 199, præmis 14, af 2.3.1999, sag C-416/96, Eddline El-Yassini, Sml. I s. 1209, præmis 24, af 4.5.1999, sag C-262/96, Sürül, Sml. I, s. 2685, præmis 47, og af 29.1.2002, sag C-162/00, Pókrzeptowicz-Meyer, Sml. I, s. 1049, præmis 18).

Den direkte virkning af artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80

- 54 Ifølge Domstolens faste praksis må en bestemmelse i en aftale indgået af Fællesskabet med et tredjeland anses for umiddelbart anvendelig, når der af dens ordlyd samt aftalens formål og karakter kan udledes en klar og præcis forpligtelse, hvis opfyldelse og retsvirkninger ikke er betinget af, at der udstedes yderligere retsakter (jf. bl.a. dom af 30.9.1987, sag 12/86, Demirel, Sml. s. 3719, præmis 14, Kziber-dommen, præmis 15, Eddline El-Yassini-dommen, præmis 25, Sürül-dommen, præmis 60, og Pokrzeptowicz-Meyer-dommen, præmis 19).
- 55 I dommen af 20. september 1990, Sevince (sag C-192/89, Sml. I, s. 3461, præmis 14 og 15), præciserede Domstolen, at de samme kriterier finder anvendelse, når det skal afgøres, om bestemmelserne i en afgørelse fra Associeringsrådet EØF-Tyrkiet kan have direkte virkning.
- 56 For at afgøre, om artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 opfylder disse kriterier, skal bestemmelsens ordlyd først gennemgås.
- 57 I denne forbindelse må det konstateres, at bestemmelsen i klare, præcise og ubetingede vendinger fastsætter et forbud for medlemsstaterne mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet i forhold til tyrkiske vandrende arbejdstagere, der er tilknyttet det lovlige arbejdsmarked i disse medlemsstater, for så vidt angår aflønning og de øvrige arbejdsvilkår.
- 58 Denne regel om ligebehandling fastsætter en præcis forpligtelse til at nå et bestemt resultat, og den kan grundlæggende påberåbes af borgerne for de nationale domstole til støtte for en påstand om tilsidesættelse af diskriminerende

bestemmelser i en medlemsstats lovgivning, som underkaster tildelingen af en ret en betingelse, som ikke gælder for statens egne statsborgere, uden at det er nødvendigt at fastsætte supplerende gennemførelsesforanstaltninger i så henseende (jf. analogt *Sürül-dommen*, præmis 63).

- 59 Denne konstatering støttes af den omstændighed, at artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 på det særlige område for aflønning og arbejdsvilkår kun gennemfører og konkretiserer det generelle princip om forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, der er fastsat i associeringsaftalens artikel 9, som henviser til EØF-traktatens artikel 7, nu EF-traktatens artikel 6 (jf. analogt *Sürül-dommen*, præmis 64).
- 60 Den ovenstående fortolkning bekræftes også af Domstolens praksis (jf. *Eddline El-Yassini-dommen*, præmis 27, og *Pokrzeptowicz-Meyer-dommen*, præmis 21 og 22) vedrørende ligebehandlingsprincippet for så vidt angår arbejdsvilkår som fastsat i artikel 40, stk. 1, i samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Kongeriget Marokko, undertegnet i Rabat den 27. april 1976 og godkendt på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning (EØF) nr. 2211/78 af 26. september 1978 (EFT L 264, s. 1) og artikel 37, stk. 1, i europaaftalen om oprettelse af en associering mellem De Europæiske Fællesskaber og deres medlemsstater på den ene side og Republikken Polen på den anden side, som indgået og godkendt på Fællesskabernes vegne ved Rådets og Kommissionens afgørelse 93/743/Euratom, EKSF, EF af 13. december 1993 (EFT L 348, s. 1).
- 61 Konstateringen af, at princippet om forbud mod forskelsbehandling i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 direkte vil kunne være bestemmende for situationen for borgerne, modsiges ikke af gennemgangen af formålet med og karakteren af afgørelsen og den associeringsaftale, som den er knyttet til.

- 62 Som det fremgår af dens artikel 2, stk. 1, og artikel 12 har associeringsaftalen til formål at oprette en associering, der skal fremme udviklingen af de handelsmæssige og økonomiske forbindelser mellem de kontraherende parter, herunder på arbejdskraftens område, ved etapevis at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed. Det er navnlig fastsat i aftalens artikel 12, at »de kontraherende parter enes om, på grundlag af artikel 48, 49 og 50 i traktaten om oprettelse af Fællesskabet, gradvist indbyrdes at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed«.
- 63 Tillægsprotokollen fastsætter i artikel 36 fristerne for den gradvise gennemførelse af arbejdskraftens frie bevægelighed og bestemmer, at associeringsrådet vedtager de nødvendige forskrifter i denne henseende.
- 64 Associeringsrådets afgørelse nr. 1/80 blev vedtaget til gennemførelse af associeringsaftalens artikel 12 og tillægsprotokollens artikel 36. Den har ifølge tredje betragtning til formål på det sociale område at forbedre den ordning, som anvendes på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, i forhold til den ordning, der blev indført ved afgørelse nr. 2/76, som associeringsrådet traf den 20. december 1976. Bestemmelserne i kapitel II, afsnit 1, i afgørelse nr. 1/80, som indeholder artikel 10, stk. 1, udgør således en yderligere etape af gennemførelsen af arbejdskraftens frie bevægelighed på grundlag af EØF-traktatens artikel 48, 49 og 50, der blev til henholdsvis EF-traktatens artikel 48 og EF-traktatens artikel 49 (efter ændring nu artikel 39 EF og artikel 40 EF) samt EF-traktatens artikel 50 (nu artikel 41 EF). Den omstændighed, at Domstolen i Demirel-dommen udtalte, at de nævnte bestemmelser i associeringsaftalen og i tillægsprotokollen i det væsentlige har karakter af programmerklæringer, er derfor ikke til hinder for, at associeringsrådets afgørelser, der på bestemte punkter gennemfører den i aftalen foreskrevne politik, kan have direkte virkning (jf. i denne retning Sevince-dommen, præmis 21, og dom af 26.11.1998, sag C-1/97, Birden, Sml. I, s. 7747, præmis 52 med henvisninger).
- 65 Den omstændighed, at associeringsaftalen grundlæggende tilsigter at bidrage til Tyrkiets økonomiske udvikling og således indebærer en uligevægt i de

forpligtelser, Fællesskabet har påtaget sig over for det pågældende tredjeland, er endvidere ikke til hinder for, at Fællesskabet tillægger visse af aftalens bestemmelser direkte virkning og så meget desto mindre, at det tillægger de bestemmelser, der har til formål at gennemføre denne aftale, en sådan virkning (jf. i denne retning *Sürül-dommen*, præmis 72 med henvisninger).

- 66 Dette gælder navnlig for artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80, som langt fra blot har karakter af en programmerklæring, men som med hensyn til arbejdsvilkår og aflønning opstiller et præcist og ubetinget princip, der er tilstrækkeligt operationelt til at kunne anvendes af en national ret, og som derfor direkte kan regulere borgernes retsstilling (jf. analogt *Eddline El-Yassini-dommen*, præmis 31, og *Sürül-dommen*, præmis 74).
- 67 Henset til de ovenstående bemærkninger bør artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 tillægges direkte virkning i medlemsstaterne, hvilket indebærer, at tyrkiske statsborgere, på hvilke denne bestemmelse finder anvendelse, kan påberåbe sig denne for værtsmedlemsstatens domstole.

Rækkevidden af artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80

- 68 Indledningsvis bemærkes, at det er ubestridt, at de fem tyrkiske statsborgere, der blev slettet af Wählergruppe Gemeinsams kandidatliste i forbindelse med valget til plenarforsamlingen i Arbeiterkammer für Vorarlberg, har tilknytning til det lovlige arbejdsmarked i en medlemsstat i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 som præciseret i Domstolens praksis (jf. senest vedrørende det samme begreb »det lovlige arbejdsmarked« i artikel 6, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80, dom af 19.11.2002, sag C-188/00, Kurz, Sml. I, s. 10691, præmis 37 og 39-41).

- 69 Disse tyrkiske arbejdstagere er således omfattet af det personelle anvendelsesområde for artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80.
- 70 Det er ligeledes ubestridt, at de i hovedsagen omhandlede fem tyrkiske statsborgere opfylder alle de valgbarhedsbetingelser, der er opstillet i den relevante nationale lovgivning, bortset fra betingelsen om, at de skal være østrigske statsborgere, idet deres opstilling til valget til plenarforsamlingen i Arbeiterkammer für Vorarlberg blev afvist med den ene begrundelse, at de var tyrkiske statsborgere.
- 71 Der skal derfor foretages en prøvelse af, om et sådant nationalitetskrav, der er fastsat som betingelse for at få ret til at være valgbar til plenarforsamlingen i værtsmedlemsstatens Arbeiterkammern, er foreneligt med princippet i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 om, at enhver forskelsbehandling på grundlag af nationalitet i relation til arbejdsvilkår ikke må finde sted.
- 72 Det bemærkes i denne forbindelse, at det i fast retspraksis siden Bozkurtdommen, præmis 14, 19 og 20, er udledt af ordlyden af associeringsaftalens artikel 12 og af tillægsprotokollens artikel 36 samt af formålet med afgørelse nr. 1/80, der består i gradvist at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed under indtryk af traktatens artikel 48, 49 og 50, at principperne i henhold til sidstnævnte bestemmelser i videst muligt omfang skal overføres på tyrkiske arbejdstagere, der har opnået en af de i afgørelse nr. 1/80 anførte rettigheder (jf. bl.a. dom af 10.2.2000, sag C-340/97, Nazli, Sml. I, s. 957, præmis 50-55 med henvisninger).
- 73 Det følger heraf, at man for så vidt angår fastlæggelsen af rækkevidden af det princip om forbud mod forskelsbehandling for så vidt angår arbejdsvilkår, der er fastsat i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80, skal henholde sig til den fortolkning, der er givet af det samme princip med hensyn til den frie bevægelighed for arbejdstagere, der er statsborgere i Fællesskabets medlemsstater.

- 74 En sådan fortolkning er så meget desto mere begrundet som den nævnte bestemmelse er affattet i vendinger, der næsten er identiske med dem, der er anvendt i traktatens artikel 48, stk. 2.
- 75 Inden for rammerne af fællesskabsretten og særligt i forbindelse med nævnte traktatbestemmelse fremgår det af fast retspraksis, at en national lovgivning, der afskærer arbejdstagere, der er statsborgere i andre medlemsstater, fra at have stemmeret og/eller fra at være valgbare ved valg til organer som faglige interesseorganisationer, som de er tvunget til at være medlem af og skal betale bidrag til, og som varetager og forsværer arbejdstagernes interesser og udøver en rådgivende funktion i forbindelse med lovgivningsarbejde, er i strid med det grundlæggende princip om forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet (jf. ASTI I- og ASTI II-dommene).
- 76 Domstolen har i disse domme udtalt, at fællesskabsretten er til hinder for anvendelsen af en national lovgivning, hvorefter statsborgerne i de øvrige medlemsstater, som er beskæftiget i værtsmedlemsstaten, hverken har stemmeret eller er valgbare, når der vælges medlemmer til organisationer af denne art.
- 77 Som udtalt i denne doms præmis 73 og 74 pålægger artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 hver medlemsstat forpligtelser med hensyn til arbejdsvilkårene for tyrkiske arbejdstagere med tilknytning til statens lovlige arbejdsmarked, der kan sidestilles med dem, der finder anvendelse på statsborgere fra de øvrige medlemsstater.
- 78 Henset til de principper om fri bevægelighed, der gælder for arbejdstagere, der er statsborgere i en medlemsstat, og som finder analog anvendelse på tyrkiske arbejdstagere, der udleder deres ret af afgørelse nr. 1/80, må nationale retsfor skrifter, hvorefter retten til at være valgbar til et organ, der varetager og

forsvarer arbejdstagernes rettigheder som Arbeitskammern i Østrig, er betinget af, at de pågældende arbejdstagere er statsborgere i værtsmedlemsstaten, følgelig anses for at være uforenelige med nævnte afgørelses artikel 10, stk. 1.

- 79 Som Kommissionen med rette har anført, er ovennævnte fortolkning den eneste, der er i overensstemmelse med formålet med og opbygningen af afgørelse nr. 1/80, der tilsigter gradvist at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed og fremme integrationen i værtsmedlemsstaten af tyrkiske statsborgere, der opfylder betingelserne i en af bestemmelserne i denne afgørelse, og som derfor kan påberåbe sig de rettigheder, de er blevet tillagt ved afgørelsen (jf. Kurz-dommen, præmis 40 og 45). Den omstændighed, at tyrkiske arbejdstagere, der er lovligt beskæftigede på en medlemsstats område, tillægges ret til de samme arbejdsvilkår, som gælder for arbejdstagere, der er statsborgere i medlemsstaterne, udgør et vigtigt element med henblik på at skabe passende rammer for den gradvise integration af tyrkiske vandrende arbejdstagere.
- 80 Kammer für Arbeiter und Angestellte für Vorarlberg (kammeret for arbejdere og funktionærer i delstaten Vorarlberg, herefter »kammeret«) samt den østrigske regering har imidlertid i det væsentlige gjort gældende, at begrebet »øvrige arbejdsvilkår« i artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 ikke omfatter tyrkiske arbejdstageres ret til at deltage i valg til lovbestemte organisationer, der varetager arbejdstagernes interesser såsom Arbeiterkammern i Østrig. Dette begreb må nemlig anses for at have en mere begrænset rækkevidde end det tilsvarende begreb i traktatens artikel 48, stk. 2, idet bestemmelsen dels er blevet udmøntet i forordning nr. 1612/68, hvis artikel 8, stk. 1, udtrykkeligt omhandler retten til at organisere sig i fagforeninger og lignende organisationer, hvorimod en sådan udmøntning netop ikke foreligger inden for rammerne af associeringen EØF-Tyrkiet, dels forfølger mål, der er mindre ambitiøse end traktatens. Under disse omstændigheder finder retspraksis fra ASTI I- og ASTI II-dommene ikke analog anvendelse inden for rammerne af denne associering.
- 81 Dette anbringende kan imidlertid ikke tages til følge.

- 82 I denne henseende bemærkes for det første, at forordning nr. 1612/68 er vedtaget med hjemmel i traktatens artikel 49, hvorefter Rådet vedtager de foranstaltninger, der er nødvendige for gradvis at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed, således som denne er bestemt i samme traktats artikel 48.
- 83 Formålet med nævnte forordning er derfor kun at udmønte artikel 48. Da der er tale om en afledt retsakt, kan forordning nr. 1612/68 til gengæld ikke udvide indholdet af de traktatbestemmelser, som den har til formål at gennemføre, og som udgør dens retsgrundlag.
- 84 Desuden må nævnte forordnings artikel 8, stk. 1, anses for blot at være et særlig klart udtryk for det princip om forbud mod forskelsbehandling, der er fastsat i traktatens artikel 48, stk. 2, på det konkrete område, som vedrører arbejdstagernes deltagelse i fagforeningers og lignende organisationers arbejde med at forsvare arbejdstagernes interesser (jf. i denne retning ASTI I-dommen, præmis 15).
- 85 Det skal dernæst understreges, at begrebet »øvrige arbejdsvilkår« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i traktatens artikel 48, stk. 2 — henset til den omstændighed, at artikel 48, stk. 2, har karakter af et generelt princip, der i øvrigt kun er et særligt udtryk for det grundlæggende forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, der er fastsat i traktatens artikel 7, stk. 1 — skal forstås meget vidt, for så vidt som førstnævnte bestemmelse foreskriver ligebehandling for alt, der direkte eller indirekte vedrører udøvelsen af lønnet beskæftigelse i værtsmedlemsstaten. Som det fremgår af denne doms præmis 82-84, er bestemmelsen efterfølgende kun blevet gennemført og præciseret ved de mere specifikke forskrifter i forordning nr. 1612/68.

- 86 Under disse omstændigheder er traktatens artikel 48, stk. 2, og artikel 8, stk. 1, i forordning nr. 1612/68 udtryk for samme generelle princip om forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, der henhører under fællesskabsrettens grundlæggende principper.
- 87 Denne konstatering har støtte i præmis 11 i ASTI I-dommen, hvorefter det grundlæggende princip om forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet »i« traktatens artikel 48, stk. 2, »gentages« i en række særlige bestemmelser i forordning nr. 1612/68, herunder dennes artikel 7 og 8. Den understøttes ligeledes af den omstændighed, at Domstolen på baggrund af en samlet fortolkning af disse to bestemmelser i ASTI II-dommen fastslog, at den berørte medlemsstat havde tilsidesat sine forpligtelser efter traktaten.
- 88 Det bemærkes endelig, at det fremgår dels af ordlyden af artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 — hvilken bestemmelse har næsten samme sproglige affattelse som traktatens artikel 48, stk. 2 — dels af en sammenligning af associeringsaftalens formål og sammenhæng med traktatens formål og sammenhæng, at der ikke er grundlag for at tillægge den ovennævnte bestemmelse i afgørelsen en anden rækkevidde end den, Domstolen har tillagt bestemmelsen i traktatens artikel 48, stk. 2, i ASTI I- og ASTI II-dommene.
- 89 Selv om artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 ikke fastsætter et princip om fri bevægelighed for tyrkiske arbejdstagere inden for Fællesskabet, mens traktatens artikel 48 forbeholder princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed for Fællesskabets statsborgere, forholder det sig ikke desto mindre således, at artikel 10, stk. 1, giver arbejdstagere, som er tyrkiske statsborgere, når de er lovligt beskæftiget på en medlemsstats område, en ret til ligebehandling, for så vidt angår aflønning og andre arbejdsvilkår, af samme rækkevidde som den ret, der med en tilsvarende formulering er anerkendt for medlemsstaternes statsborgere i traktatens artikel 48, stk. 2 (jf. analogt Pokrzeptowicz-Meyer-dommen, præmis 40 og 41).

- 90 Kammeret har ligeledes gjort gældende, at selv hvis det blev lagt til grund, at retten til valgbarhed til plenarforsamlingen i et Arbeiterkammer i Østrig henhører under anvendelsesområdet for artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80, har disse kamre karakter af offentligretlige organer, der udfører offentligretlige hverv, hvorfor det er berettiget, at udenlandske arbejdstagere afskæres fra at opnå valg til sådanne organer.
- 91 Hertil bemærkes indledningsvis, at Verfassungsgerichtshof i forelæggelsesken-
delsen har konstateret dels, at samtlige de betragtninger, der lå til grund for ASTI I- og ASTI II-dommene — bl.a. at de faglige sammenslutninger i Luxembourg, der var genstanden for de sager, der gav anledning til disse domme, ikke havde deltaget i udøvelse af offentlig myndighed — kan overføres på de østrigske Arbeiterkammern, dels at disse ikke deltager i udøvelse af offentlig myndighed.
- 92 Det skal under alle omstændigheder tilføjes, at det følger af fast retspraksis, at en undladelse af at anvende de forskrifter, der er fastsat i traktatens artikel 48, på hverv, der indebærer en deltagelse i udøvelsen af offentlig myndighed, udgør en undtagelse fra en grundlæggende frihed, og undtagelsesbestemmelsen skal af denne grund fortolkes således, at dens rækkevidde begrænses til det, der er absolut nødvendigt for at sikre de interesser, som denne undtagelse tillader medlemsstaterne at beskytte. Det følger heraf, at denne undtagelse ikke kan begrunde, at en medlemsstat generelt opstiller et nationalitetskrav for enhver deltagelse i administration af offentligretlige organer såsom Arbeiterkammern i Østrig, men udelukkende tillader, at udenlandske arbejdstagere i givet fald udelukkes fra visse særlige hverv i det pågældende organ, nemlig hverv, der isoleret set faktisk indebærer en direkte deltagelse i offentlig myndighed (jf. bl.a. ASTI I-dommen, præmis 19).
- 93 Det følger heraf, at for udenlandske arbejdstagere, der har ret til ligebehandling for så vidt angår aflønning og andre arbejdsvilkår, kan udelukkelsen fra at have ret til at være valgbar til en organisation, der varetager og forsvarer arbejds-

tagernes interesser, såsom Arbeiterkammern i Østrig, ikke begrundes i den pågældende organisations retlige form efter national ret og heller ikke i, at visse af denne organisations funktioner kan indebære deltagelse i udøvelse af offentlig myndighed (jf. ASTI I-dommen, præmis 20).

- 94 Henset til samtlige ovenstående bemærkninger skal de præjudicielle spørgsmål besvares med, at artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 skal fortolkes således:

— Bestemmelsen har direkte virkning i medlemsstaterne.

— Den er til hinder for anvendelsen af nationale retsfor skrifter, hvorved tyrkiske arbejdstagere, der er tilknyttet det lovlige arbejdsmarked i værts-medlemsstaten, afskæres fra at opnå valg til plenarforsamlingen i en organisation, der varetager og forsvare arbejdstagernes interesser såsom Arbeiterkammern i Østrig.

Sagens omkostninger

- 95 De udgifter, der er afholdt af den østrigske regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Verfassungsgerichtshof ved kendelse af 2. marts 2001, for ret:

Artikel 10, stk. 1, i afgørelse nr. 1/80 om udvikling af associeringen, som det associeringsråd, der er oprettet ved aftalen om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Tyrkiet, traf den 19. september 1980, skal fortolkes således:

- Bestemmelsen har direkte virkning i medlemsstaterne.
- Den er til hinder for anvendelsen af nationale retsfor skrifter, hvorved tyrkiske arbejdstagere, der er tilknyttet det lovlige arbejdsmarked i værtsmedlemsstaten, afskæres fra at opnå valg til plenarforsamlingen i en organisation, der varetager og forsvare arbejdstagernes interesser såsom Arbeiterkammern i Østrig.

Puissochet

Schintgen

Skouris

Macken

Cunha Rodrigues

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 8. maj 2003.

R. Grass

J.-P. Puissochet

Justitssekretær

Formand for Sjette Afdeling